

**FUNDAMENTELE DOCTRINELOR
POLITICE**

www.editurauniversitara.ro

Tehnoredactare computerizată: Ameluța Vișan
Coperta: Adrian Dan

Copyright © 2006

Editura Universitară

Director: jur. Vasile Muscalu

B-dul Nicolae Bălcescu 27–33 Bl. Unic,
sectorul 1, București.

Tel./fax. 315.32.47

e-mail: editurauniversitară@edinfo.ro.

http: www. editurauniversitara. ro.

www. librariauniversitara. ro

EDITURĂ RECUNOSCUTĂ DE CONSILIUL NAȚIONAL AL
CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE DIN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR
(C.N.C.S.I.S.)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ALEXANDRU, FLORIAN

Fundamentele doctrinelor politice / Florian Alexandru - București:

Editura Universitară, 2006

Bibliogr.

ISBN 973-8499-00-0

551.4

Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate Editurii Universitare

---

Distribuție: tel/fax (021) 315.32.47
(021) 319.67.27

ISBN 973-8499-00-0

ALEXANDRU FLORIAN

**FUNDAMENTELE
DOCTRINELOR
POLITICE**

www.editurauniversitara.eu

**Editura Universitară
București**

Introducere

Discursul doctrinar al partidelor politice se adresează cetățenilor, oamenilor sensibilizați de condiția lor umană și preocupați să afle șanse și resurse pentru a duce o viață mai bună. Bunuri simbolice cu destinație socială prin excelență, doctrinele politice au o structură de valori, norme și prescripții generată de încrederea într-un model specific de societate. Doctrinile pot împărtăși sau nu valori și norme, tipuri de acțiuni sau proiecte salvatoare. Idealul salvării, proiectul unei lumi mai bune, este comun tuturor doctrinelor democratice. Diferă însă viziunea, arhitectura socială și economică precum și beneficiarii acestei lumi imaginare pe care politica ar putea-o realiza. Modernitatea, realitate contradictorie prin excelență, produce atât răspunsuri moderne cât și viziuni cu înclinații barbare, primitive, antiumane la sfidările sau capcanele istoriei. Animați de emoții și rațiune, influențați de conjuncturi politice, economice sau strategice, de mediul social și cultural căruia îi aparțin, oamenii acceptă sau resping doctrine, sancționează pozitiv sau negativ partidele. De cele mai multe ori, raportarea oamenilor la mesajele ideologice este una emoțională și abia mai apoi sau numai pentru un grup restrâns de oameni, ea este și una rațională.

Capitolele care urmează își propun să apropie cititorul de principalele teme și valori politice ale acelor doctrine care au marcat procesul de modernizare al societății. Prin viziunea

despre lume pe care o sugerează ele au produs și au susținut idealuri sociale și umane, au mobilizat grupuri, clase sociale sau indivizi. Oamenii sunt atrași, se regăsesc sau speră că lumea va fi mai aproape de ei, de nevoile și aspirațiile lor, dacă își asumă sau delegă politicienilor o anume atitudine față de problemele vieții cotidiene.

Cunoașterea doctrinelor reprezintă o modalitate pentru a înțelege felul în care s-a dezvoltat societatea. Ele ne descriu cum s-au raportat sau se raportează oamenii la istorie, la societatea din care fac parte. Cât este societatea de bună sau ce ar trebui făcut pentru a fi și mai bună. Pentru toți, majoritate sau minoritate.

Descifrarea mesajului doctrinar facilitează acomodarea cu programele și strategiile guvernamentale ale partidelor de astăzi. De aceea, apropierea de fundamentele doctrinelor politice nu este un simplu exercițiu intelectual. Ea este și o modalitate de a înțelege mai bine scopurile acțiunii politice, atitudinile sau strategiile partidelor precum și efectele acestora asupra dilemelor și crizelor societății.

Prin mediatizare, politica a devenit, alături de fotbal, un bun de consum de masă. Nu de puține ori auzi replica „toată lumea se pricepe la fotbal și politică”. Cunoașterea doctrinară reușește însă să transforme priceperea în știință politică.

martie 2006

Autorul

I. Ideologii și doctrine politice

Sistemul politic modern este un ansamblu coerent de instituții, acțiuni și concepții despre existența umană. El pune în ecuație instituții publice și societatea civilă, interese individuale, de grup și de clasă, teorii și proiecte despre dinamica societății. Statul, partidele și liderii politici, organizațiile civice și individul în calitate de cetățean interacționează în cadrul unui sistem în care miza este împăcarea intereselor specifice ale diverselor structuri sociale cu binele comun. Cine deține puterea în stat are autoritatea de a impune interesele celor pe care îi reprezintă. Sistemul politic asigură stabilitatea întregului social și în același timp generează oportunități pentru actorii aflați la putere, fie ei partide sau grupuri restrânse precum și pentru actorii sociali care i-au propulsat în structurile guvernării. Sistemul este deci unul selectiv, iar pentru a beneficia de mai multe oportunități trebuie să ajungi, direct sau prin reprezentanți, la putere. Politica modernă presupune adevărate implicare, susținere. Actorii politici acționează în numele unor categorii sociale, promovează binele comun dar și cel specific, propriu unor clase sociale. Politica modernă este un angrenaj complex între instituții, decizii și acțiuni politice, concepții și proiecte despre societate. În acest mecanism componenta subiectivă are o greutate specifică mult mai mare ca în cazul altor subsisteme sociale. În politică reflecția socială, concepția despre lume, teoria politică, chiar și personalitatea actorilor sunt pre-

zente în programele și proiectele partidelor sau ale guvernării, în decizia autorităților statului. Aceste ipostaze ale subiectivității, ale conștiinței sociale și individuale, se exteriorizează în ideologii și/sau doctrine politice.

Doctrină sau ideologie politică? Ce relație există între acești doi termeni? Sunt sinonimi, diferiți, se exclud sau se întrepătrund? Ideologiile sau doctrinele sunt elemente care definesc societatea modernă sau sunt componente conjuncturale impuse în condiții istorice determinate?

Ideologia. Termenul ca atare este formulat pentru prima oară de filosoful francez Antoine Destutt de Tracy (1754-1836) care, în epoca Luminilor, a fost preocupat să afle geneza ideilor. Semnificația primară a noțiunii a fost aceea de știință a ideilor sau încercare de a explica felul în care se nasc ideile. Răspunsul a fost unul ce se înscrie în matricea pozitivismului empiric, conform căreia la baza cunoașterii se află simțurile.

Ceea ce interesează nu este atât răspunsul formulat, cât faptul că a existat o preocupare serioasă, rațională de a afla originea ideilor. Faptul că ele se elaborează, că nu sunt date odată pentru totdeauna sau nu se moștenesc, denotă una din caracteristicile importante ale cunoașterii, aceea de a fi un proces. Astăzi putem afirma că, dincolo de suportul psihofiziologic care asigură existența mecanismelor cognitive, universul ideilor este unul plurimediat. Nașterea unei teorii, a unor explicații etc. se supune unor reguli complexe unde interacționează cunoștințe dobândite, preconcepții, calitatea instrumentarului de cunoaștere, condiția socială a cercetătorului, interesul social pentru anumite teme de reflecție, resursele de finanțare etc.

Aceasta este semnificația pozitivă a termenului. Ea nu s-a înrădăcinat însă în spiritualitate. În secolul al XVIII-lea a formula o explicație pozitivistă despre originea ideilor apăsarea

ca un afront grav adus bisericii și divinității. Și asta cu atât mai mult cu cât de Tracy a făcut o clasificare a ideilor, multe dintre ele fiind false sau greșite. Printre acestea din urmă a inclus și pe cele religioase. Astfel, filosoful francez pune sub semnul întrebării Creația, forța divinității de a fi unicul generator de viață și spirit. Prin urmare, ideologia ca știință a ideilor nu a avut o viață prea lungă. Ea nu a făcut școală, a fost respinsă de autorități, aflate încă într-o relație puternică cu biserica. Cultura modernă a consacrat termenul de gnozeologie (teorie a cunoașterii) pentru a defini câmpul de preocupări centrat pe nașterea și validitatea ideilor.

În schimb termenul de ideologie s-a cimentat în cultura modernă mai cu seamă printr-o conotație negativă. Mai corect spus, restrictivă. Ideologia exprimă ansamblul ideilor, valorilor sau a sensibilității proprii unei clase sociale, a aceleia aflate la putere. Dar nu orice idei sau reacții emoționale sunt ideologice. Numai acelea care comunică mesaje legate de statutul și rolul clasei dominante în societate. Cu alte cuvinte, este vorba despre acele concepții care fundamentează interesele și nevoile clasei, care îi cimentează statutul de clasă socială aflată la putere.

K. Marx și F. Engels în *Ideologia germană* (1845-1846) readuc în discuție termenul de ideologie. Ei îl opun istoriei ca știință. Spre deosebire de aceasta ideologia exprimă o concepție denaturată sau măcar viciată asupra realității sociale, tocmai datorită faptului că ea este, înainte de toate concepția despre lume a clasei dominate. „Aproape întreaga ideologie se reduce fie la o înțelegere denaturată a acestei istorii, fie la o totală ignorare a ei. Ideologia însăși este numai una dintre laturile acestei istorii”¹. Ideologia devenea astfel iluzia clasei dominante

---

¹ K.Marx, F.Engels, **Ideologia germană** în *Opere*, vol. 3, Editura Politică, București, 1958, p. 18.

că valorile ei sunt universale și ele stau la baza existenței sociale. Concepția despre lume este falsă cunoaștere întrucât ea transformă valorile clasei la putere în singurele reale, singurele care pot să influențeze în bine existența indivizilor.

„Diviziunea muncii... se manifestă și în sânul clasei dominante, și anume prin separarea muncii intelectuale de cea materială, astfel încât, în cadrul acestei clase, o parte se prezintă ca gânditori ai acestei clase (ideologii ei activi, capabili de generalizări, care au făcut din elaborarea iluziilor acestei clase despre ea însăși principalul lor mijloc de trai), pe când ceilalți se comportă mai mult pasiv și receptiv față de aceste idei și iluzii, pentru că în realitate ei sunt membrii activi ai acestei clase și au mai puțin timp să-și facă iluzii și idei despre ei înșiși. Înăuntrul acestei clase, scindarea poate evolua chiar până la o oarecare opoziție și dușmănie între cele două părți, dar această dușmănie dispare de la sine în orice ciocnire concretă, când pericolul amenință clasa însăși, când dispare până și aparența că ideile dominante nu ar fi ideile clasei dominante și că ar poseda o putere diferită de puterea acestei clase”².

Există aici formulate două caracteristici ale ideologiei care, chiar dacă în forme mai nuanțate, se vor conserva peste timp. Pe de o parte faptul că ideologia se adresează unui public structurat pe două nivele: 1. cei care aparținând clasei dominante o receptează pasiv; ei sunt cei care, în limbaj electoral, alcătuiesc segmentul celor fideli și care în fapt nu mai au nevoie de convingere și 2. publicul potențial, care reprezintă adevărata țintă, destinatarul real al mesajelor ideologizante. Pe de altă parte, între ideologie și membrii clasei nu se naște automat o relație de acceptare. Dimpotrivă. Clasa socială nu este un tot omogen. În funcție de conjuncturi segmente ale ei pot avea interese diferite, pot susține politici diferite. Așa se face că

---

² *Idem.*, p.47-48.

ideologia nu este la singular, ci ea generează diverse variante aflate în competiție. Când însă stabilitatea sistemului social este în criză, când clasa aflată la putere este în pericol să piardă puterea politică între curentele ideologice se pune surdina și una dintre ele este investită ca discurs major pentru alimentarea acelei politici prin care se speră recimentarea dominației. Prima jumătate a secolului XX ilustrează această varietate de raporturi dintre ideologie și burghezie în Europa.

În pofida încercărilor marxismului de a defini un clivaj între conștiința de sine a burgheziei și proletariatului, prima fiind falsă cunoaștere iar cea de a doua cunoaștere științifică, fiecărei clase sau grup social important îi corespunde o concepție proprie despre lumea în care trăiește. Această viziune socială reprezintă o construcție în care coerența logico-rațională, teoria socio-politică, se îmbină sau este mediată de interesele de ansamblu care propulsează acțiunea acestora. Altfel spus, ideologia reprezintă un ansamblu complex de valori, principii, idei, stări emoționale prin care o clasă își definește spațiul existențial cel mai adecvat pentru afirmarea de sine, pentru aflarea fericirii sau satisfacerea intereselor de grup.

„Ideologiile politice sunt «discursuri» ale puterii sau cu privire la putere. Ele descriu ordinea socială, o condamnă sau o justifică”³. Aceasta este semnificația generală a termenului și ea a fost acceptată până astăzi. Ideologiile sunt construcții complexe care se adresează unui public variat. Ele conțin mesaje generale și specifice, care interesează numai anumite colectivități umane sau indivizi.

Doctrina. Între ideologii și doctrine politice nu s-a făcut întotdeauna o deosebire clară. După revoluțiile est-europene

---

³ Dominique Chagnollaud, **Dicționar al vieții politice și sociale**, Editura ALL, București, 1999, p. 72.

însă, întrucât eșecul experienței socialiste a dus la accentuarea conotației negative a ideologiei, s-a simțit nevoia de a relua reflecția asupra celor doi termeni. Mai mult, în limbajul comun din România se preferă utilizarea noțiunii de doctrine politice, întrucât ar conferi mai multă respectabilitate partidelor democratice și le-ar deosebi de partidul comunist aflat la putere până în 1989. Dincolo de această înlocuire a termenilor cauzată de o modă istorică, alte timpuri ale limbajului, persistă unele deosebiri reale între cele două noțiuni.

Astfel, doctrina politică desemnează un ansamblu coerent de idei despre societate, reunite dintr-o perspectivă de subiectivitate care îmbină metodologia științifică cu obiective socio-umane care conferă prosperitate și putere politică unei clase sociale. Doctrina politică reprezintă un discurs structurat care răspunde într-o manieră specifică unor probleme relevante ale socialului. Specificitatea răspunsului este dată mai ales de faptul că mesajul este modulată astfel încât să evidențieze, mai cu seamă, oportunitățile pe care le oferă un anumit model de societate, un anumit fel de a face politică etc. toate având ca numitor comun supremația clasei. Doctrina este un discurs intelectual asupra realului în care se împletesc valori, idei, principii și interese socio-umane. Orice doctrină politică avantajează în cele din urmă un anumit segment social.

Prin urmare, între ideologie și doctrină există o deosebire a sferei de semnificație. Ideologia cuprinde raționamente, atitudini, stări de spirit referitoare la realitatea istorică, pe când doctrina se rezumă numai la raționamentele care citesc realitatea istorică. Conceptul de ideologie este de mai largă cuprindere, în timp ce doctrina politică exprimă un conținut mai restrâns, respectiv asamblarea pe criterii axiologice și de clasă a realității sociale. Pe când doctrina este „distanțată” de nevoile cotidiene ale individului, are un mesaj mai abstract, acomodabil numai

pe cale intelectuală, ideologia este accesibilă emoțional și poate fi accesată și la nivelul conștiinței comune.

Doctrina politică se află la baza fundamentării programelor partidelor, pe când ideologia dispune de o multitudine de exteriorizări. Programe politice sau de guvernare, discursuri politice, manifeste politice sau electorale, sloganuri, simboluri, afișe etc., toate reprezintă vehicule ideologice destinate să aducă susținere politică.

Deosebirea dintre ideologie și doctrină în funcție de universalitatea mesajului, așa cum propune volumul *Doctrine politice*, mi se pare, în acest context, un răspuns inversat. „Ideologia este mai generală decât o doctrină, fiind un mod universalist de a interpreta realitatea, din care derivă interpretarea realității politice”⁴. Chiar dacă aici este vorba despre generalitate înțeleasă ca arie de reflecție, în sensul că doctrina politică se centrează pe sistemul politic, iar ideologia este o proiecție cu deschidere mai mare, ansamblul societății, o asemenea deosebire ca fiind hotărâtoare pentru a le deosebi mi se pare greu de susținut. Pe de o parte orice doctrină politică vorbește vrând nevrând și despre celelalte componente ale societății (economia, valori culturale, societatea civică etc.). Pe de altă parte, valorile doctrinare, de exemplu ale liberalismului, socialismului, conservatorismului, sunt generale. Fiecare în felul ei se autointitulează ca fiind salvatoare pentru omenire sau o mare parte a ei.

În același timp, realitatea socială fiind dinamică, în schimbare, expresia acestor valori, conținutul lor se modifică. Să ne amintim de pildă cum a evoluat în secolele XIX și XX ideea de libertate politică la liberali: dreptul de vot era până după prima treime a secolului trecut apanajul bărbaților. Abia după

---

⁴ Alina Mungiu-Pippidi (coord.), **Doctrine politice**, Editura Polirom, Iași, 1998, p. 9.

al doilea război mondial au fost eliminate constrângerile de gen în exercitarea dreptului de vot. Conceptual și pragmatic s-au produs modificări. Aceiași libertate umană a fost și a rămas miza, însă ea a fost altfel tratată și circumstanțiată. Perspectiva este atât doctrinară cât și ideologică. De multe ori limbajul și mesajul ideologic sunt mai terestre, pentru a fi mai degrabă însușite de către oameni dintre cei mai diverși, cu pregătire culturală diferită. De aceea cred că doctrina politică este mai sofisticată și rafinată din punct de vedere al elaborării intelectuale. Ea este apanajul elitei politice, militanților politici cu un anumit nivel de pregătire sau intelectualilor angajați politic, unii dintre ei fiind creatori de doctrină. Dar dincolo de conținut sau de vehiculul comunicațional utilizat, ideologia este mai complexă din perspectiva nivelelor conștiinței sociale cărora i se adresează. Prin urmare, nu atât gradul de extindere a problematicii societății și a celei individuale pe care o reflectă una sau cealaltă le deosebesc, cât nivelul intelectual de elaborare și receptivitatea lor în societatea civilă.

Funcții și clasificări. De asemenea, funcțiile principale ale doctrinei politice sunt altele ca cele ale ideologiilor.

Ideologiile au scopul principal de a atrage cât mai multe persoane de partea unei anumite orientări sau partid politic. În cele din urmă, ideologia reprezintă polul de atracție pe care îl folosesc partidele pentru a obține suportul social fără de care nu pot să acceadă sau să păstreze guvernarea. Ideologiile formulează promisiuni pe care le vor satisface sau nu. Ideologiile reacționează imediat la diversele provocări ale societății. În orice situație de criză, de disfuncție a societății, partidele își lansează mesajele ideologice prin care se prezintă ca cele mai în măsură să gestioneze criza. Asemenea mesaje sunt formulate astfel încât să sensibilizeze, să atragă și abia mai apoi să prezinte o analiză rațională a realității. Asemenea mesaje sunt ideologice

pentru că ele se grăbesc să anunțe efecte bune într-un timp scurt. De exemplu, „Să trăiți bine!”, sloganul electoral al lui Traian Băsescu în campania pentru prezidențiale din 2004, a fost unul preponderent ideologic. Susținut și de o imagine convenabilă el avea darul să transmită o stare de optimism.

Ideologia reprezintă liantul comunicațional dintre clasa politică și societatea civilă sau membrii societății. Cei care gândesc sau simt la stânga, de exemplu, se vor direcționa fără un mare efort înspre partidele de stânga sau centru-stânga. Problema lor este aceea a alegerii în interiorul aceleiași familii politice. În schimb pentru cei nehotărâți sau pentru cei neinteresați de politică, de soarta lor în fapt, ideologia reprezintă resursa principală pe care o mobilizează partidele pentru a cuceri noi susținători. În acest complex comunicațional evolutiv se generează educația și militantismul politic, se stimulează anumite tipuri de reacții la situații sociale concrete, se pierd sau se câștigă bătălii politice.

Ideologiile, pe lângă faptul că susțin competiția sau rivalitatea dintre partide, îndeplinesc fie o funcție integratoare, fie una de radicalizare a conștiințelor (ideologiile antisistem). O altă trăsătură a ideologiilor este potențialul lor integrator. Indiferent de orientarea politică pe care o promovează, ideologiile pot susține o serie de valori comune, specifice binelui public, și astfel să concure la stimularea integrării cetățeanului în spațiul social existent. La limită, până și ideologiile revoluționare pot fi integratoare în măsura în care promovează interesul național.

„Într-o societate în care s-a stabilit un minimum de consens, ideologiile vehiculează și valori de coeziune socială care încearcă să adune și să sudeze comunitatea politică. Această funcție integratoare a ideologiei stă la temelia procesului de legitimare a puterii politice. Astfel, în Franța, idealurile republicane – *apărarea drepturilor politice, a libertăților publice,*

a drepturilor omului etc. – formează un sistem de credințe larg dominant. Respectul față de simbolurile republicii, proclamarea repetată, de către *actorii politici*, a atașamentului lor față de valorile republicane, ori comemorarea bicentenarului revoluției sunt tot atâtea manifestări ale existenței acestei «ideologii naționale», bază a legitimității politicii democratice”⁵.

Există unele valori politice și civice care sunt dincolo de disputele sau deosebirile partizane și care reprezintă trunchiul comun al oricărei doctrine, ideologii sau acțiuni politice circumscrise sistemului democratic: interesul național, drepturile omului, combaterea discriminării de orice fel, toleranța. Multe dintre aceste valori de maximă generalitate s-au impus însă abia în ultimele decenii sau sunt pe cale de a deveni unanim acceptate. Ele au presupus atât lungi perioade de militantism politic, dar și grave abdicări care s-au soldat cu crime în masă, pogromuri, genocid.

Doctrina este mereu prezentă, dar în fundalul mesajului ideologic.

Doctrina politică este mai preocupată de dezvoltarea analizei cauzale, multifuncționale, de aflarea argumentelor pentru care viața politică este sau nu conformă cu valorile, cu idealurile asumate. Doctrina realizează un demers analitic de profunzime comparativ cu concepțiile ideologizante. Prin urmare, doctrina politică surprinde sistemul politic în sine și în corelațiile sale (dependență, dominație, autonomie etc.) cu societatea în ansamblu și celelalte subsisteme pentru a face ca politicul să corespundă paradigmei sale specifice. Așa se face că doctrina social-democrată postbelică, de exemplu, care concepea statul ca un sistem al solidarității publice în fața derapajelor economiei capitaliste, ideea statului social, a găsit

---

⁵ D. Chagnollaud, *op.cit.*, p. 73.

de fiecare dată argumente pentru a promova acest tip de stat. Argumentele au fost etice, teoretice, dar și politice, instrumentalizând, când s-au aflat la putere, politici redistributive pentru a pune de acord teoria cu realitatea.

Acest tip de analiză explicativă îmbină metodologii specifice teoriilor sociale și politice cu o grilă axiologică. Astfel, fiecare doctrină generează o ierarhie atât a problemelor societății, cât și acțiunilor preconizate pentru a orienta socialul, existența umană în direcția dorită.

Iată de ce, intim legat de *funcția explicativă* a doctrinei este *funcția evaluativă*. Fiecărui proces, fiecărei disfuncții politice, fiecărei crize i se pune un diagnostic. Doctrina liberală spre exemplu este preocupată de rolul statului în funcționarea și dezvoltarea societății moderne. Deși adept consecvent al statului minimal, care trebuie să creeze cadrul general pentru afirmarea inițiativei individuale conform premisei că bunăstarea individului atrage după sine bunăstarea generală, liberalismul postbelic a preluat *unele* din politicile sociale promovate de statul social, conștientizând că acestea sunt o sursă reală de stabilitate socială. Cu alte cuvinte, evoluțiile sociale și politice au impus liberalismului o serie de nuanțări, fără însă ca diagnosticul să se schimbe: o societate prosperă înseamnă o societate în care statul încurajează perspectiva individuală și diminuează eforturile de solidaritate socială, care nu fac decât să îngreuneze șansele inițiativei private. Dacă economia stagnează este și din cauză că individul și societatea suportă o presiune fiscală prea mare din partea statului și astfel se reduc șansele de investire.

Un alt aspect îl reprezintă faptul că aceleași probleme sociale, economice pot avea atât diagnostice, cât și soluții diferite, ca urmare a specificului doctrinar. Renovarea Uniunii Europene presupune, între altele, elaborarea Constituției europene. Ea a fost rezultatul negocierilor politice dintre principalele

partide occidentale. La realizarea acestei construcții politice deosebite, stânga și dreapta au urmărit ca fiecare să se regăsească. Așa se face că social-democrații europeni au insistat pe elaborarea unui capitol privind garantarea unor drepturi sociale.

Prin urmare, aceeași situație reală dobândește o importanță mai mare sau mai mică, este apreciată ca bună sau rea, în funcție de interpretările doctrinare care au un profund caracter axiologic și normativ. Ceea ce este bun sau prioritar pentru o doctrină politică, poate fi secundar sau negativ pentru o alta. Astfel, de exemplu, războiul poate fi diferit situat în panoplia reacțiilor politice, în funcție de interesele politice. Astăzi, pentru neoliberalismul american, dominat de accente religioase și conservatoare care îi imprimă rigiditate și obediență față de grupări de interese bine delimitate, războiul reprezintă calea soluționării rapide a crizelor în zonele unde interesele americane sunt puse în pericol. Axa răului formată din state care refuză să răspundă cerințelor de politică externă a SUA, sau din state care încurajează terorismul internațional sunt pasibile de a fi incluse într-un conflict internațional armat și violent. Nu întotdeauna în astfel de situații deznodământul este foarte clar. Ceea ce este o certitudine este că o asemenea abordare nu face decât să urmărească obișnuirea oamenilor cu situații de conflict, de confruntare armată, care dincolo de componenta distructivă, au un efect pozitiv pentru omenire mai important. El constă în faptul că aduc la valorile și practicile democrației, ale pluralismului țării sau regiuni ale lumii încremenite de prea multă vreme în sisteme politice care nu țin seama de libertățile și drepturile individului. Pentru adepții axei răului, războiul este un rău necesar. În schimb, cei pentru care umanitatea, viața omului reprezintă o valoare de prim rang, cei care apreciază că politica nu trebuie să producă efecte distructive,

nici chiar în numele fericirii viitoare, războiul ca primă reacție pentru a consolida modernizarea mondială nu este o politică de urmat.

O altă funcție pe care doctrinele politice o au în vedere este cea a *predicției*. Întotdeauna mesajul doctrinar propune o soluție teoretică la un prezent aflat în dificultate. Aceasta poate fi secvențială sau de ansamblu. Rezolvarea contrastelor sau blocajelor societății, pe care o propune o doctrină este prezentată ca fiind cea mai bună și cu efecte salvatoare pe termen mediu sau lung. Orice doctrină politică prefigurează o societate viitoare pe care o consideră ca fiind cea mai bună. De aceea, chiar și în cazurile când un diagnostic atrage după sine o soluție costisitoare pe termen scurt, ea este preferată întrucât pe termen mediu sau lung reconstruiește o realitate conformă cu valorile sau idealurile doctrinei. Desigur că aici există o zonă de risc inerentă, generată de raportul incert dintre viitorul imediat și cel de perspectivă. Alternanța la putere dreapta-stânga, din societățile occidentale din ultimele decenii, a adus acestui aspect o nouă problemă. De multe ori, din schimbarea la putere decurge preocuparea strategică pentru a reforma societatea în funcție de propria viziune doctrinară și ofertă electorală. Aceasta înseamnă reconstruirea unor segmente, instituții sau practici sociale, lansarea de noi strategii politice al căror efect dorit nu mai apucă să se materializeze. Riscul ca timpul real al guvernării să nu se suprapună cu graficul ofertei politice produce atât pierderea puterii în stat, cât și nemulțumire, neîncredere față de doctrină, de potențialul modernizator al proiectului.

Mondializarea neoliberală și implozia comunismului au adus doctrinei social-democrate o nouă sfidare la sfârșitul secolului XX. Proiectul societal al social-democrației recurge la împletirea unor politici economice de inspirație liberală, ca factor de stimulare a dezvoltării, cu politici redistributive și

sociale noi, adeseori mai restrictive. Tendința este ca pe termen lung să se asigure acea zonă de solidaritate și stabilitate socială pe care neoliberalismul actual pare să o neglijeze. Social-democrația și-a propus să reconfigureze, pe alți piloni instituționali, solidaritatea umană în fața inechităților noi ale societății dezvoltate.

Acest aspect al combinării soluțiilor politice păstrând însă idealul social și politic s-a accentuat în ultimul deceniu. El pune în evidență problema raporturilor dintre doctrine, care la limită cunoaște două rezolvări: pe de o parte, teza lui Fr. Fukuyama referitoare la sfârșitul istoriei (tradusă în fapt prin victoria și dominanța neoliberalismului), iar pe de altă parte, ideea atenuării clivajelor doctrinare până la dispariția tradiționalei scale dreapta/stânga.

Acest din urmă aspect este prezent și în dezbaterile culturale din România răspunsurile fiind, de multe ori, specifice conjuncturii tranzitorii în care ne aflăm. S-au făcut auzite voci care susțineau normalitatea ca partide de centru-stânga aflate la putere să producă politici economice liberale, datorită priorității de transformare de la economia etatizată la cea privată. De asemenea, politici sociale ample de atenuare a costurilor unei modernizări în austeritate au fost oferite electoral de către Convenția Democrată în schimbul obținerii suportului popular pentru a governa în perioada 1997-2000. Indiscutabil, astăzi există o tendință de a împrumuta între diverse strategii politice pe care le propun doctrinele politice. La nivel declarativ, ele rămân însă clar deosebite în ierarhia valorilor sociale și umane în numele cărora citesc realitatea. De aceea, cred că identitatea doctrinelor politice contemporane este în funcție și de evaluarea strategiilor politice deja realizate, întrucât ele dau seamă asupra corespondenței dintre proiect și realizarea acestuia.

Funcția prescriptivă sau predictivă pe care și-o asumă doctrina politică, se metamorfozează în ideologia partidului în funcția programatică. Orice program politic presupune patru componente: 1. valori și principii politice fundamentale; 2. diagnoza prezentului; 3. modelul social optim; 4. strategii politice pentru realizarea modelului. În program, scopul devine posibil prin setul de acțiuni preconizate. Astfel, programul nu numai că indică ținta, dar pune la îndemână mijloacele pentru a ajunge la ea. În timp ce predicția are un grad mai mare de generalitate, funcția programatică a ideologiei este mai concretă în timp și spațiu, este mai aproape de realitatea pe care vrea să o modeleze. Prin intermediul programului politic ideologia mobilizează indivizii la îndeplinirea sau susținerea scopului politic. În același timp programul legitimează politica și îndeamnă oamenii să întreprindă acțiuni politice. Prin intermediul ideologiei se realizează legătura dintre idei și acțiunea socială. „S-ar putea ca, spunea Isaiah Berlin, fără presiunea forțelor sociale, ideile politice să moară încă din fașă; ceea ce este sigur însă este că aceste forțe, atâta timp cât nu se înveșmântează ele însele în idei, rămân oarbe și nedirecționate”⁶. La jumătatea secolului XIX, Marx și Engels exprimau același gând despre rolul social al ideilor, numai că ei aveau cu precădere în vedere doctrina socialistă. Ascensiunea politică a burgheziei a fost confruntare pentru supremație cu aristocrația, dar și atragerea de partea sa a proletariatului pentru a avea o forță politică mai mare. „În toate aceste lupte ea (burghezia, n.m.) se vede silită să facă apel la proletariat, să recurgă la ajutorul lui, atrăgându-l astfel în mișcarea politică. Ea însăși

---

⁶ Isaiah Berlin, **Patru eseuri despre libertate**, Editura Humanitas, București, 1996, p. 202.

oferă, așadar, proletariatului propriile ei elemente de cultură, adică arme împotriva ei însăși”⁷.

O a patra funcție, ce transpare și din cele două citate de mai sus, este cea *orientativă*. Fiecare individ resimte, într-un fel anume, nevoia de a ști cine este, care este locul său în societate, care sunt posibilitățile de care dispune pentru a reuși în viață. Răspunsurile la astfel de întrebări apar o dată cu acomodarea individului cu o proiecție despre societate, imagine în care se așează și pe sine. Acest construct subiectiv poate fi mai mult sau mai puțin elaborat, coerent, idealizat. Indiferent însă de gradul de cunoaștere, de nivelul cunoștințelor implicat, de educație, opțiunea identitară a fiecăruia sau a grupului social se construiește prin apropierea de o doctrină politică. Aceasta oferă un anumit model de societate, iar în măsura în care se apreciază că el poate furniza șanse pentru realizare socială și individuală componente doctrinare sunt însușite de individ sau de colectivitatea umană cimentată prin apartenența la același ideal. Doctrina te ajută să vezi lumea și să te plasezi în interiorul ei.

Accesul la doctrină este însă restrictiv. El se bazează pe dobândirea unor valori culturale, a unui nivel educațional și pe un interes din partea actorului social de a se clarifica cu sine și cu societatea. În lipsa acestor calități, orientarea prin viață o face ideologia. Ea are resurse comunicaționale și de inteligibilitate mai mari și pătrunde astfel mai ușor în conștiința oamenilor. Iată de ce ideologia are o greutate specifică mai mare în orientarea politică a oamenilor.

Ideologiile și doctrinele au finalități comune. Rolurile fiind multiple, ele au ponderi diferențiate în utilitatea socială a uneia

---

⁷ K.Marx, F.Engels, **Manifestul Partidului Comunist**, în K.Marx, F.Engels, *Opere alese*, vol. 1, Edit.PMR, București, 1949, p. 19.

sau alteia. *Doctrinile politice sunt prin excelență explicative și prescriptive, iar ideologiile sunt mai ales orientative și programatice.* Doctrinile sunt raționale, produsul muncii intelectuale specializate, ideologiile sunt expresia rațiunii „filtrate” emoțional. Doctrinile politice se adresează cu precădere unui public specializat, ideologiile au o deschidere comunicațională maximă. Mesajele ideologice sunt destinate oamenilor obișnuți.

Cel mai important și totodată cel mai vechi clivaj doctrinar este cel **dreapta/stânga**. Apărut inițial datorită poziției reprezentanților stărilor sociale în Adunarea Națională Constituantă a Franței din 1789, binomul stânga/dreapta se va conserva în istoria politică modernă pentru a desemna două viziuni și atitudini politice deosebite. Dreapta și stânga reflectă o realitate politică amplă alcătuită din sistemul de partide, doctrine, ideologii și acțiuni politice.

Cum am amintit mai sus, astăzi actualitatea acestei clasificări este pusă în discuție. Cei care o contestă avansează ca principal argument falimentul doctrinei comuniste după căderea zidului de la Berlin. Diversității doctrinelor și ideologiilor ei le opun victoria neoliberalismului, ca mesaj politic care domină astăzi lumea. De asemenea, ideea aglomerării spre centru a doctrinelor actuale și faptul că grila dreapta/stânga ar fi caducă, vor să inducă în conștiința socială imaginea stângii ca realitate negativă.

Așa cum a apărut, binomul reprezintă o unitate a contrariilor despre care politologul italian N.Bobbio consideră că nu poate funcționa, nu are relevanță, decât în prezența ambilor termeni. Ca orice unitate contradictorie, dispariția unui termen atrage schimbarea celuilalt. Astfel pusă problema, ea este deosebit de interesantă întrucât dă seama asupra perspectivelor nedemocrate, totalitare ale sistemului politic.

Cuprins

Introducere	5
I. Ideologii și doctrine politice	7
Ideologia	8
Doctrina	11
Funcții și clasificări	14
Dreapta/stânga	23
II. Liberalismul	34
Premise	34
Libertatea	48
Proprietatea privată	65
Statul	68
Liberalismul și democrația	73
Liberalismul și revoluția politică	81
Dreptatea socială	85
Toleranța liberală	89
Liberalismul în România	96
III. Socialismul	103
Contextul istoric al doctrinei socialiste	104
Principii ale socialismului utopic	108
Socialismul lui Karl Marx	115
Bifurcația socialistă	137

Înnoiri doctrinare	149
Social-democrația în România	162
IV. Conservatorismul	172
A fi conservator	172
Conservatorismul și atitudinea reacționară	179
Aspecte doctrinare	182
Aspecte doctrinare contemporane	199
V. Fascismele	208
Context istoric și ideologic	209
Idea totalitară	213
Doctrina nazistă	220
Doctrina legionară	236
Reacții în contemporaneitate	258
În loc de încheiere	264
Bibliografie selectivă	267